

za kraljevstvom sklada u kome svet ne stoji kao stranac protiv čoveka a čovek protiv drugih ljudi, da parafraziramo M. Kunderu, već su i svet i svi ljudi od iste tvari, a vatra što plamti na nebuh ona je ista što gori i u ljudskim dušama — biće konačno zadovoljena!

1) Termin je Hegelova kovanica u nemačkom jeziku (cfr. Kangrga M., *Praksa, vrijeme svijet*, Nolit, Beograd 1984, p. 147). U tekstu je pravljena razlika između istorije, povesti i povesnosti. Istorija (res gestae) je samobitno zbivanje, tj. svo dogadanje u prošlosti ljudskoga roda. Povest (Hegelovo Geschichtie) je istorija reflektovana kroz istorijsku nauku (historia rerum gestarum) kao svet o onome što se zbilo i što je bez ove svetosti haotično i slučajno, i istorija reflektovana kroz filozofiju kao samosvest istorijskih mogućnosti. Povesnost je povest pretvorena u istoriju, tj svet u kome je čovek um kao živi duh ljudskog roda supstancijalni pokreća zbivanja, svet slobode, uma i kreativiteta.

2) Primitivni čovek uopšte nije imao predstavu o vremenu. »Njegova ničim neuzbudena duša, oseća samo da postoji u datom trenutku, bez ikakvog pojma o budućnosti, ma koliko bliske ona bila, a namere ograničene kao i vidik, jedva dosežu do isteka dana« (Z. Ž. Ruso, »O poreklu i osnovama nejednakosti medju ljudima«, Prosveta, Beograd 1949, p. 126. 3 Tukidid »peleponeski rat«, prev. S. Telar, Matica hrvatska, Zagreb 1957.

4) Majnarić — Gorski, Grčko-hrvatski ili sprski rječnik, Školska knjiga Zagreb 1976, p. 353

5) Radmila Šabalić, Aristofan — pesnik rata i mira; in Aristofan, Žabe, Matica srpska, Novi Sad 1978, p. 22.

6) Polybius, Historiae, I, 4.

7) prema Durant V., »Ognjišta mudrosti«, Narodno delo, Beograd (bez godine izdanja), p. 335.

8) Collingwood R., »The Idea of History«, Oxford University Press, Oxford 1951, pp. 43–44.

9) io.p.44.

10) Collingwood, p. 51

11) cfr. Durant, ibidem, 336.

12) M. Đurić, Horizonti istorije, u »Stijih savremenosti«, SKZ, Beograd 1972, p. 342

13) M. Kangrga, Praksa, vrijeme, svijet, p. 478

14) G.F.W. Hegel, Enciklopedija filozofske znanosti, &60

15) A. Heler, Vrijednost i povijest, Praxis 1/1961, p. 45

16) »Sloboda je moć da neki dogadaj počne sam od sebe«, Prolegomena za svaku buduću metafiziku, u »Dvije rasprave«, Matica hrvatska, Zagreb 1953, p. 105

17) Kant, Um i sloboda, Velika edicija, »Ideja«, Beograd 1974, p. 43.

18) Ibidem, p.

19) Johann Gottlieb Fichtes Leben und Literarischer Briefwechsel — hera. sgegeben von seinem Sohn J. H. Fichte, 2. Aufl. Leipzig 1962 Band II, p. 279. prema Kangrga, »Etika ili revolucija«, »Nolit«, Beograd 1973, p. 214.

20) J. G. Fichte, Odabrane filozofske rasprave, Kultura, Zagreb 1956, p. 260, beleška

21) Ibidem, p. 219

22) Ibidem, p. 250

23) J. G. Fichte, Das System der Sittenlehre, prema Kangrga, »Etika ili revolucija«, p. 280

24) Ibidem, p. 46

25) O tome Hegel: »Sloboda kao idealitet neposrednoga i prirodnoga ne postoji kaže nešto neposredno i prirodno, nego se naprotiv mora steći i tek zadobiti, i to pomoću beskončnoga posredovanja u negovanju znanja i htjenja. — Filozofija povijesti, »Kultura«, Zagreb 1951, pp. 53–54.

26) Hegel u Filozofiji prava — »Sloboda hoće slobodu« (&21), i »Slobodna volja hoće slobodnu volju« (&27).

27) Cfr. »Ideja opšte istorije usmerene ka ostvarenju svetskog gradanskog potreta«, Um i sloboda, pp. 27–40

28) Fichtes Werke, hrsh. I. H. Fihte, t. VII, p. 368, prema Kangrga, Praksa, vrijeme, svijet, p. 169

29) J. G. Fichte, Grandzüge des gegenwartigen Zeitalters, S. W. Berlin 1846, t. VII, p. z, prema Kareev N.I., Osnovne voprosi filozofije istorije, L. F. Pantaleev, San-Peterburg 1887, vol. I, p. 144.

30) J. G. Fichte, Einige Vorlesungen über die Bestimmung des Gelehrten, 1974, Werke 6, pp. 299, 316;

31) F. W. J. Scheling, Sistem transcendentalnog idealizma, Naprijed, Zagreb, 1965, p. 235

32) G. Lukač, Povijest, i klasna svijest, Naprijed, Zagreb 1977, p. 225

33) W. Windelband, Povijest filozofije, Kultura, Zagreb 1957, v. II, p. 309

34) Isto veli i Blok: »Hegel je misilac istorije... Galilej — Njutn ne poznaju nikakvu istoriju; Hegel prvi put posle Vikon ne pozna ništa drugo osim nje. — Subjekt — Objekt, »Naprijed«, Zagreb 1959, pp. 95; 50.

35) G. F. W. Hegel, Enciklopedija filozofske znanosti, &147

36) G. F. W. Hegel, Filozofija povijesti, pp. 399–400

37) G. F. W. Hegel, Nauki logike, BIGZ, Beograd 1976, v. I, p. 153.

38) Sloboda ne može visiti u vazduhu, ona mora imati supstancijalnu osnovu

na kojoj će se opredmetiti. »Ideja slobode istorijski postoji samo kao država. (Osnovne crte filozofije prava, &57), jer jedino u organizovanoj društvenoj zajednici čovek može biti slobodan, i jedino država zakonima i ustavom može jamčiti minimum slobode individualuma. Razume se, radi se o gradanskom momentu slobode koji ne sačinjava celu slobodu, ali bez kojeg sloboda uopšte nije moguća, budući da država kroz pravni sistem (»Pravni je sistem carstvo ozbiljenje slobode«, Ibidem, &4) garantuje onaj minimum slobode koji omogućuje ostvarenje svih drugih sloboda — od umetničke do političke.

39) G. F. W. Hegel, Osnovne crte filozofije prava, Predgovor, p. 16

40) K. Marks, Kritika Hegelove filozofije državnog prava, Rad, Beograd 1980,

p. 24 41) Hegel je često nepravilno optuživan da je po njemu istorija završena. Onda se sa njim tako izazilo na kraj jednostavnim nabranjanjem onoga što se u istoriji dešavalo posle Helegove smrti. Međutim, istorija je za Hegela dovršena logički a ne istorijski. Hegel je izložio strukturu ideje koja se u vremenu ima ostvariti, on zna da čovek mora biti slobodan da bi bio čovek, a kada će se to istorijski dešiti, malo je važno za njega kao filozofa i teoretičara.

42) Za Hegela je filozofija samo »svoje vrijeme mislima obuhvaćeno« (So ist auch die Philosophie, ihre Zeit in Gedanken erfassst) — Osnovne crte filozofije

prava, Predgovor, p. 18)

43) M. Kangrga, Sto je marksizam, MRP 1–2/1983, p. 4

44) Fettscher Iring, Das Verhältnis des Marxismus zu Hegel, Marxismusstudien, Dritte Folge, 1960, p. 67, prema G. Sekulić, Filozofija i proletarijat, RU »Veljko Vlahović«, Subotica 1980, p. 23

45) G. Lukač, »Povijest i klasna svijest«, p. 322

46) Marks K., »Kapital«, Beograd 1947, v. II, p. 270.

47) K. M. — F. E., »Izabrana djela«, v. I, p. 28. Kultura, Beograd 1950.

48) F. Engels, »Anti-Dühring«, MED, Prosveta, Beograd 1968, v. 31, p. 298.

49) Dela, v. III, p. 237.

50) Kondor, Esquisse d'un tableau des progrès de l'esprit humain, prema

Durant, ib. p. 338.

— 20 polja —

Mi, eto, ne možemo
čak ni da izgovorimo:
»Žito« ili »Hleb«,
jer nam je već i nepca
samelo
lakomo kamenje
što gore klopara.

Veje, veje, jednako veje...

Imaš li sada, Bože,
Reč u kojoj ima
i konja i kuće,
ili će biti hladna,
i na raspuću,
naša večera
u ovim dubokim
i ravnodušnim šumama
tvoje bele misli.

SNEG

Vejavica od pamtimeka.
Koliki se sneg sruči na šume.
Ako je u svemu tuo znak,
i u svakoj pahulji,
Bože, ne gomilaj toliko,
ne možemo izdržati
usov ove bele misli
koja se obrušava sa tvog čela,
ni mi, ni krov
naše trošne kolibe u brežu.

BELI GLAS

Gde je konj,
gde put,
gde kuća,
gde bunar,
gde je prsten?
Prešao preko svega,
izbrisao
i natpis na grobu
beli glas
Stvoritelja.

BOJE

Dimitru Manevu

Vrata, vrata, prozori
kuće, semenke, ikre
koji škripe
u prolećnjem podnevu.
Biću je tesno,
kriknuće.

Treba da se otvori.
Eno, puca tanušna linija
između gline i vode —
i potok hući.

Grme boje,
svet nikako da usni.
I grobovi su budni.
Odasvud proviruje ushićeno
božje oko,
peva i neprestan slavi,
ali nikako da zaviri
u sivi trenutak
naše potamne duše.

JASNA NOĆ

Lahor sa zvezda.
Ta jasna noć
što modro svetuča
u prozor...

O jasni glasu
nad jasnim vodama
i usnama Sneača
pod jasenom;

On izgovara
zenicu Boga,
jasnovidu i svevideću
kroz strasnu vedrinu

u nama

Sa makedonskog prepevala:
Cveta Kotekska

vejavica

eftim kletnikov

PESMA O ZVONU U NEGREVU

Sve je manje onih
u kojima si odzvanjalo,
čujem ga sve manje
udaljen od detinjstva.

Al osećam nije bilo
zaludu to zvonjenje.
Svaki je zvon bio zlatno zrno
koje je padalo u sanjivu.

Nešto me sad goni
da pokupim letinu
koja je otežala i prezrela,
jer već ide zima.

Počinjem da pišem
ovu pesmu o zvonu.
Kod svakog reda Andeo mi
prinosi hleb i vino.

TREN S LATICAMA I POLENOM

A jugo koji nadire
ove noći
u nežni profil Sneača,
gomila latice i polen
na narasel od sna
padine-trepavice.

Iza njih se pomalja mesec,
da dovede u cveće
uzbudene korake
ljudavnika i mora,
kako ne bi prestalo da kuca
srce umrlih.

POŠTO JE POSEJANO

Pošto je posejano, zasadeno,

i sekira izgovarena,

i svako stablo

i svaki klas se trese.

Treperi, tamni
i lovorova grančica

na pozlaćenom čelu

Junaka.

Jeći ozelenela pesma Onog
što vlada rastenjem.

I Drvo i sećivo

listaju u glasu mu plodnom.

MEĆAVA

Veje, veje, jednako veje
snažna mećava.

Svet je bespuće.

Kroz bele planine

probija se osleplenja

naša misao.

Imaš li sada, Bože

Reč u kojoj ima

i konja i kuće?

Sada u ambaru,

ne u crkvi

boravi tvoj

glas koji hrani.

Da, ali čija je

strašna vodenica

iznad nas?

O ne melje tvoje žito,

već našu sirotinju

ona, Bože,

našu ledenu glad.